

نگاهی به سند ملی راهبردی مبارزه با قاچاق کالا و ارز

مقدمه

بی تردید هر سازمان و نهادی برای ادامه‌ی حیات خود و اثربخشی در حوزه‌های مختلف ماموریت‌اش نیاز به برنامه‌ریزی‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و دراز مدت دارد. این امر میسر نیست مگر آن‌که بداند مقصد و مقصود او کجاست، چگونه باید مسیر کند و در نهایت با چالش‌ها و مشکلاتی که در مسیر وجود دارد چگونه مبارزه کرده و نقش صحیح و درست خود را ایفا نماید. ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز با درک این موضوع و به منظور ساماندهی سیستم مبارزه و اثربخشی حوزه‌های ماموریتی خود درصدد برآمد تا به این مهم دست یابد. از این رو با بهره‌گیری از دانش و تجربیات مسئولان، نمایندگان و کارشناسان برگزیده سازمان‌ها و نهادهای عضو ستاد، کمیسیون‌های استانی و حضور فعال گروهی از اساتید دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور اقدام به آماده‌سازی «سند ملی راهبردی مبارزه با قاچاق کالا و ارز» نمود.

این سند ملی تهیه شده و هم اکنون به چاپ رسیده است. این سند برای تحقق فرمان مقام معظم رهبری در مورد مبارزه با قاچاق کالا و ارز، خطاب به رئیس محترم جمهوری وقت، تنظیم شده است و مدت‌ها کارشناسان و متخصصان مذکور در تهیه‌ی آن تلاش ویژه‌ای را به کار برده‌اند.

در این شماره قصد داریم خلاصه‌ای از این سند را منتشر نماییم و امید آن را داریم که مخاطبان مجله‌ی اقتصاد پنهان بتوانند با برخورداری از مفاهیم آن به اصل سند نیز مراجعه نمایند.

تاییدیه آقای دکتر الهام، نماینده ویژه رییس‌جمهور و رییس ستاد مرکزی مبارزه با قاچاق کالا و ارز و سپس مقدمه‌ای از دبیر ستاد مرکزی آقای محمدتقی‌زاده سراغ این سند است.

در یک تحلیل مختصر راهبردی در مورد این سند آمده است:

امید است بتوان بر مشکلاتی چون نبود شفافیت و انضباط در گردش پول و کالا، وجود رانت و انحصار و مشکلات قانونی در تعقیب و پیگیری شبکه‌های قاچاق فائق آیم. در این راه نیز اشراف کامل علمی، اطلاعاتی و عملیاتی ارگان‌های عضو ستاد و نیز تمرکز دستگاه‌های مرتبط بر باندهای سازمان یافته کلان می‌تواند نقش موثری داشته باشد. هم‌چنین وجود ظرفیت‌های دینی، ملی، و فرهنگی مناسب جهت حمایت از تولید و مصرف کالاهای داخلی که توان بالقوه‌ی رقابت با محصولات مشابه خارجی را دارند؛ امکان بازسازی قبح قاچاق کالا و ارز در فرهنگ عموم اقشار جامعه و خنثی کردن تبلیغ و ترویج بی‌رویه فرهنگ مصرف‌گرایی به سمت کالاهای خارجی را نوید می‌دهد.

چشم انداز و بیانیه‌ی رسالت سند ملی راهبردی

در ابتدای سند، چشم انداز ملی مبارزه با قاچاق کالا و ارز در افق ده ساله مستور شده است. در این مورد می‌خوانیم:

در پناه ایزد متعال و در پرتو تحقق فرمان مقام معظم رهبری، در افق چشم انداز ده ساله‌ی مبارزه با قاچاق کالا و ارز جمهوری اسلامی ایران، با تأمین امنیت سرمایه‌گذاری، روان‌سازی تجارت، انضباط اقتصادی و توسعه و عمران مناطق آسیب‌پذیر از قاچاق، ترجیح مصرف کالاهای داخلی بر خارجی، نهادینه شده؛ قاچاق از منظر عموم جامعه ناپسند بوده و با تکیه بر سرمایه‌های انسانی کارآمد، خلاق و نوآور و استفاده‌ی موثر از فناوری‌های نوین و دانش روز بر جریان کالا و ارز اشرافیت همه جانبه وجود داشته و با پیش‌بینی به موقع، پیش‌گیری بازدارنده و مقابله قاطع و موثر با حذف حرفه و صلاح از قاچاق، منافع ملی حفظ شده و قاچاق به حد قابل قبولی کاهش یافته است.

در بیانیه‌ی رسالت مبارزه با قاچاق

کالا و ارز می‌خوانیم: ما برآنیم تا با سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و نظارت، هماهنگی برای بسیج اراده و امکانات و مقدرات سازمان‌ها در جهت هم‌افزایی و ایفای نقش موثر آن‌ها در پیش‌گیری، کنترل و مقابله چندلایه و فراگیر در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز و افزایش ریسک قاچاق، از پیش از مبادی تا سطح بازار با استفاده از تعاملی جدی و کارآمد و برنامه محور و متکی به سرمایه‌های انسانی توانمند، متخصص و متعهد به منظور حمایت از تولیدات کیفی داخلی، تسهیل مبادلات تجاری قانونی و تنظیم انضباط بازار و جلوگیری از تضییع حقوق دولت در جهت تحقق فرمان مقام معظم رهبری تا کاهش قاچاق در سطحی قابل قبول تلاش نماییم.

در فراز بعدی سند ملی راهبردی، اصول و ارزش‌های حاکم بر مبارزه قید شده و مجموعاً چهار اصل و شش ارزش حاکم به شرح زیر مورد اشاره قرار گرفته است:

۱. استیفای حقوق عمومی، کاهش تزاخم با مردم و توجه به منافع ملی

ضمن التزام همواره به رعایت تمام اصول و قوانین و عدم تخلف از قوانین کشور و با رعایت عدم اتخاذ روش‌های متضاد با حقوق مردم و منافع ملی، ستاد خود را موظف به استیفای حقوق بیت‌المال دانسته و این موارد را از برترین اصول و ارزش‌های حاکم می‌داند.

۲. اصل دقت، سرعت و صحت عمل

ساختار مبارزه با قاچاق کالا به اصل دقت در برنامه‌ریزی و رصد فرآیند قاچاق، سرعت در تصمیم‌گیری و اتخاذ تمهیدات مناسب و صحت عمل سرمایه‌های انسانی اعتقاد راسخ داشته و آن‌ها را از اصول بنیادین مبارزه با قاچاق کالا و ارز می‌داند.

۳. استقلال، شکوفایی، سلامت و امنیت اقتصادی

مجموعه اعضاء و کارکنان ستاد ضمن اعتقاد عمیق بر لزوم برقراری استقلال، شکوفایی، سلامت و امنیت اقتصادی یقیناً پدیده‌ی مضر و مخرب قاچاق را در تعارض با این اصول دانسته و جهت کسب استقلال، شکوفایی، سلامت و امنیت اقتصادی مبارزه با قاچاق را فرض قطعی می‌داند.

۴. اصل حاکمیت تفکر راهبردی در

مبارزه با قاچاق کالا و ارز

با توجه به جایگاهی که در فرمان مقام معظم رهبری برای ستاد تعیین شده است، اجرای نقش‌های اصلی مدیریت راهبردی، یعنی سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، هماهنگی، نظارت و کنترل بر امر مبارزه همه جانبه با قاچاق کالا و ارز در سطح دستگاه‌ها از اصول حاکم بر ستاد می‌باشد.

۵. جامعیت و روزآمدی مبارزه با قاچاق

نظر به گستردگی سطح و عمق پدیده قاچاق کالا و ارز، تنوع بسیار بالای آن در مصادیق، روشها، گستره‌ی جغرافیایی، سطوح دولتی و خصوصی، مبارزه همه جانبه با قاچاق کالا و ارز نیازمند بکارگیری ابزارها و فناوری‌های نوین، اشرافیت اطلاعاتی، تحلیل عملیاتی، مراحل اقدام چند لایه اعم از پیش‌بینی، پیش‌گیری، کنترل، مقابله و پیگیری بوده و با توجه به گذر زمان و توانایی تطابق متخلفین با شرایط جدید، امر مبارزه لزوماً باید پدیده‌های پویا و روزآمد باشد تا بتواند در همه‌ی زمینه‌ها مانند ساختارهای اطلاعاتی، عملیاتی، قوانین و مقررات، فرآیندهای رسیدگی و اجرای احکام، اقدامات پیش‌گیرانه، بسترسازی‌های اجتماعی و فرهنگی بیش‌ترین تطابق را با آخرین شرایط روز داشته باشد.

۶. اصل افزایش ریسک قاچاق کالا و ارز به

سمت باندهای بزرگ و مرکزیت کشور

با عنایت به این که در تحلیل سیستماتیک پدیده‌ی قاچاق، محرک درونی این پدیده برای قاچاق‌چیان سودآوری و پایین بودن ریسک قاچاق حتی در صورت کشف برای قاچاق‌چی است، همواره طبق فرمان مقام معظم رهبری متناسب نمودن ریسک قاچاق در همه زمینه‌ها و در همه مراحل از اصول حاکم بر کلیه سیاست‌ها، برنامه‌ها و تصمیمات ستاد می‌باشد.

۷. اعتمادسازی و جلب مشارکت عمومی

در مبارزه

مبارزه‌ی همه جانبه با پدیده‌ی شوم قاچاق تنها محدود به سازمان‌های دولتی و قوای حکومتی نبوده و مگر با جلب اعتماد و مشارکت عمومی مردم در مبارزه فراگیر امکان‌پذیر نیست، که این مهم میسر نمی‌شود جز در سایه دو اصل شفافیت و پاسخگویی صادقانه، که از ارزشهای حاکم در امر مبارزه در ستاد می‌باشد.

این سند برای تحقق به فرمان مقام معظم رهبری در مورد مبارزه با قاچاق کالا و ارز، خطاب به رییس محترم جمهوری وقت تنظیم شده است و مدت‌ها کارشناسان و متخصصان در تهیهی آن تلاش ویژه‌ای را به کار برده‌اند

۸. ترویج فرهنگ تولید کالای کیفی و مصرف کالاهای ایرانی

تمام ابعاد مبارزه با قاچاق کالای خارجی به داخل زمانی مثمرتر خواهد بود که تقاضای مصرف آن به جای کالای ساخت داخل در بازار از بین برود، لذا ترویج فرهنگ استفاده از کالاهای ایرانی کیفی، از اصول حاکم در امر مبارزه محسوب می‌گردد.

۹. اصل تقدم کنترل نرم‌افزاری بر کنترل سخت‌افزاری

رفع معضل چند وجهی قاچاق کالا و ارز نیازمند برنامه‌ریزی و کنترل مؤثر از نوع نرم‌افزاری و سخت‌افزاری است و اعتقاد بر این است که کنترل نرم‌افزاری بر کنترل سخت‌افزاری تقدم و ارجحیت داشته و باعث افزایش اشرافیت اطلاعاتی، کنترل و نظارت اثربخش، کاهش هزینه‌های مترتب بر مبارزه با قاچاق کالا و ... خواهد شد.

لذا این اصل نیز از اصول محوری حاکم بر فرآیند مبارزه با قاچاق کالا و ارز است.

۱۰. صیانت از سرمایه‌های انسانی

قاچاق کالا و ارز پدیده‌ای چند وجهی است که به دلیل سودآوری هنگفت برای قاچاق‌چیان و تلاش آن‌ها در برکناری موانع قانونی موجب بروز تهدیدات جدی برای نیروهای درگیر در امر مبارزه می‌گردد. از جمله این خطرات تهدیدات امنیتی، حقوقی، قرار گرفتن در معرض رشاء و ارتشاء و فساد اقتصادی می‌باشد که سرمایه‌های انسانی دستگاه‌های درگیر را به عنوان مهم‌ترین دارایی‌های مبارزه در معرض تهدید دائم

قرار می‌دهد. لذا صیانت همه جانبه از سرمایه‌های انسانی مبارزه با قاچاق در برابر این تهدیدات از اصول حاکم بر امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز می‌باشد.

اجزاء بیانیه‌های چشم انداز و رسالت

در این بخش فلسفه‌ی وجودی شامل: تمرکز در سیاست و نظارت، مبارزه‌ی همه جانبه با قاچاق و تضمین سلامت اقتصادی است. جامعه‌ی هدف نیز دولت، مردم، تولید کننده، مصرف کننده و تجار و بازرگانان خواهند بود.

در این اجزاء تعهد به ارکان نظام مورد توجه خاص قرار گرفته که عبارتند از: تعهد به فرمان مقام معظم رهبری، تعهد به قوانین و مصوبات دولت و موظف بودن مسئولان در اجراء تعهد به مصرف کنندگان و تولیدکنندگان جامعه قلمرو فعالیت به شش بخش تقسیم شده است:

۱- قلمرو موضوعی که شامل پیش بینی، پیش‌گیری، کنترل و مقابله است؛ قلمرو مکانی به داخل و خارج کشور محدود شده است؛ قلمرو زمانی به همه کس، همه جا و همه وقت داده شده است، قلمرو ساختاری به سازمان‌های دولتی، سازمان‌های غیردولتی و مردم اختصاص یافته است؛ سطح اجرا نیز به داخل ستاد، سازمان‌ها، قوا و ملی تقسیم شده و در نهایت اشرافیت اطلاعاتی و کنترل نرم‌افزاری منظور گردیده است.

در شرح خدمات نیز توسعه نظام اقتصادی و مقابله با ناهنجاری‌های اقتصادی، (نظم، انضباط، انتظام) ایجاد

احساس امنیت اقتصادی، حفظ و بسط امنیت اقتصادی مد نظر می‌باشد. در بخش خودپنداری نیز به امین، مقتدر دوست‌داشتنی، خبره و دانایی محور و حکمت‌اندیش اشرافیت اطلاعاتی و مسئولیت تام اشاره شده است. این امر موجب تصویر مثبت خود در تلقی جامعه می‌شود.

نگرش ستاد به کارکنان در امور نیز در زیر خلاصه شده است: سرمایه‌های انسانی، خلاق و نوآور، متعهد و توانمند، متخصص و سلامت، ارتقای بهره‌وری و اثرگذار در مبارزه با قاچاق

موضوعات و اهداف راهبردی مبارزه

با توجه به چشم انداز و رسالت ستاد اهداف زیر مد نظر قرار گرفته است:

- ۱- بسیج و افزایش اراده مبارزه در تمامی دستگاه‌ها و سازمان‌ها
- ۲- انضباط، شفاف‌سازی و منطقی نمودن نظام گردش پول، کالا و خدمات
- ۳- نهادینه سازی گرایش به تولیدات داخلی و رویگردانی از قاچاق
- ۴- ایجاد بسترهای منسجم و توسعه‌ی ابزارهای مبارزه با قاچاق کالا و ارز
- ۵- پیش‌گیری، کنترل و مقابله چند لایه و فراگیر در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز
- ۶- صیانت و ارتقای سلامت سرمایه‌های انسانی
- ۷- اعمال و نهادینه کردن مدیریت ریسک

در پایان نیز عوامل محیطی در جدول استراتژیک SWOT به شرح زیر آورده شده است:

الف) قوت‌ها

رتبه	عنوان عامل محیطی	درجه اهمیت
۱	تمرکز دستگاه‌های کاشف و شاکی بر پرونده‌های کلان	۸
۲	وجود ظرفیتهای اطلاعاتی و عملیاتی ارگان‌های امنیتی، انتظامی و نظامی در شناسایی و مقابله و انهدام باندها و شبکه‌های درون و برون مرزی قاچاق	۷
۳	عزم و اراده مسئولین تصمیم ساز و تصمیم گیر در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز، لازم الاجرا بودن مصوبات ستاد و امکان بهره گیری از ظرفیتهای بالای اعضای ستاد در سایه هماهنگی و همکاری موثر بین دستگاهی	۷
۴	عزم و اراده‌ی ستاد در جهت تقویت و تجهیز و تخصیص منابع مالی به واحدهای مبارزه کننده و رسیدگی کننده	۷
۵	بهره‌مندی از اختیارات خاص قانونی در کنترل، مهار و پیش‌گیری از قاچاق	۷
۶	وجود سرمایه‌های انسانی کارآمد، مجرب و متخصص و متنفذ در امر مبارزه با قاچاق در ستاد و سازمان‌های عضو موثر	۷
۷	وجود ظرفیتهای مدیریتی و کارشناسی جهت ایفای نقش برای ستاد در تهیه و تنظیم سیاستهای تعرفه ای مناسب	۶

ب) ضعف‌ها

رتبه	عنوان عامل محیطی	درجه اهمیت
۱	ضعف در رصد گردش پول و کالا (بویژه مبارزه با پول شویی)	۸
۲	تعدد، عدم انسجام و جامع نبودن قوانین و مقررات	۷
۳	ضعف در بکارگیری فن‌آوری‌های نوین در امر پیشگیری، کنترل و مبارزه	۷
۴	فقدان سیستم اطلاعات یکپارچه بین سازمانی (IOS) در بین دستگاه‌های عضو ستاد	۷
۵	نارسایی در فرهنگ‌سازی و اطلاع‌رسانی با استفاده از تبلیغات و دستگاه‌های رسانه‌ای در بهره‌گیری از پتانسیل‌های مردمی	۷
۶	ضعف در صیانت و خودپایی و مراقبت از موقعیت شغلی و عدم حمایت از صحت اقدامات قانونی	۷
۷	ضعف کنترلی و نظارتی مکفی در حوزه مأموریتی مبارزه با قاچاق کالا و ارز بر دستگاه‌های عضو	۶
۸	عدم تناسب کمی و کیفی منابع انسانی حوزه مبارزه با قاچاق کالا و ارز با مأموریت‌های محوله	۶
۹	ضعف در اجرای کامل قوانین و مقررات مربوط به مناطق مرزی	۶
۱۰	ضعف در استفاده از اختیارات قانونی ستاد	۶
۱۱	عدم تناسب ساختار و سازمان و تجهیزات با مأموریت‌های محوله در حوزه مبارزه با قاچاق کالا و ارز	۶
۱۲	بخشی‌نگری دستگاه‌های عضو در اجرای مصوبات و مأموریت‌ها	۶
۱۳	ضعف در پایبندی و فراگیر کردن تفکر و برنامه‌های راهبردی در حوزه دستگاه‌های مبارزه با قاچاق کالا و ارز	۵

عوامل محیطی به همراه درجه اهمیت
(ج) فرصتها

درجه اهمیت	عنوان عامل محیطی	ردیف
۹	فرمان مقام معظم رهبری و بهره مندی از حمایت‌های معظم له در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز	۱
۷	امکان بهره گیری از ظرفیت‌های قوای سه گانه و نیروهای مسلح در امر مبارزه با قاچاق کالا و ارز	۲
۷	ظرفیت‌های دینی، ملی، فرهنگی، اجتماعی، رسانه‌ای و تبلیغی جهت جلب مشارکت‌های عمومی به منظور حمایت از تولید و مصرف کالای داخلی در امر پیش‌گیری و مبارزه با قاچاق کالا و ارز	۳
۶	امکان به کارگیری از دستاوردهای علمی و فن آوری‌های نوین در امر پیش‌گیری و مبارزه	۴
۶	توجه به کیفیت‌گرایی در تولید محصولات داخلی و رقابت‌پذیری آن‌ها با محصولات خارجی	۵
۵	ظرفیت‌های دیپلماتیک جهت ساماندهی تعاملات اقتصادی با سایر کشورها و کنترل موثر مرز به منظور همکاری در پیش‌گیری و مبارزه با قاچاق کالا و ارز	۶

(د) تهدیدها

درجه اهمیت	عنوان عامل محیطی	ردیف
۷	نبود انضباط و کنترل کافی در اثر عدم شفافیت گردش پول و کالا	۱
۷	وجود رانت و انحصار و معافیت‌های غیر نظام مند و هدفمند نبودن یارانه‌ها	۲
۷	سامان یافتگی و شبکه شدن جرم قاچاق	۳
۷	تعدد مراجع رسیدگی، اطلاع دادرسی، عدم وحدت رویه قضایی در رسیدگی به پرونده‌های قاچاق و بازدارنده نبودن قوانین موجود	۴
۷	کاهش رقابت‌پذیری محصولات داخلی به دلیل وجود تورم، حمایت ناکافی و بالا بودن ریسک سرمایه‌گذاری	۵
۷	از بین رفتن قبح قاچاق کالا و ارز در برخی از مناطق و اقشار کشور	۶
۶	توسعه نایافتگی مناطق مرزی و وابستگی معیشت مرزنشینان به درآمد ناشی از قاچاق کالا	۷
۶	تبلیغ و ترویج فرهنگ مصرف‌گرایی و تجمل‌گرایی و تغییر یافتن الگوی مصرف به سوی استفاده از کالاهای خارجی	۸
۶	شرایط ناپایدار سیاسی و اقتصادی کشورهای همسایه و وجود تعارض منافع برخی کشورهای خارجی	۹
۶	گسترده‌ی مرزها و تعدد مبادی	۱۰
۶	تحریم اقتصادی	۱۱
۶	انحراف کارکردی مناطق آزاد و ویژه از فلسفه وجودی و اهداف تعیین شده	۱۲
۶	وضعیت نامتعادل و نامتناسب عرضه و تقاضای کالای مورد نیاز	۱۳